

TRUNG BÀY VÀ GIÁO DỤC VỀ “TOÀN QUỐC KHÁNG CHIẾN” TẠI BẢO TÀNG LỊCH SỬ QUÂN SỰ VIỆT NAM

THIẾU TƯỚNG, TS. NGUYỄN XUÂN NẮNG*

TÓM TẮT

Hưởng tới Kỷ niệm 70 năm Ngày Toàn quốc kháng chiến, qua trưng bày cố định và lưu động, cùng một số hoạt động liên quan..., Bảo tàng Lịch sử Quân sự Việt Nam đã làm sống dậy tinh thần của cả dân tộc đã đứng lên theo lời kêu gọi của Chủ tịch Hồ Chí Minh: “Thà hy sinh tất cả chứ nhất định không chịu mất nước, nhất định không chịu làm nô lệ”; qua đó, khẳng định rõ những thành tựu to lớn của cách mạng, góp phần giáo dục truyền thống lịch sử cho các thế hệ, củng cố ý chí quyết tâm xây dựng, bảo vệ vững chắc Tổ quốc Việt Nam Xã hội chủ nghĩa.

Từ khóa: trưng bày; tuyên truyền; Toàn quốc kháng chiến; Bảo tàng Lịch sử Quân sự Việt Nam.

ABSTRACT

Towards 70th National Day resistance, through fixed and mobile exhibitions, with a number of related activities..., Vietnam Military History Museum has revitalized the spirit of the whole nation stood to follow the call of President Ho Chi Minh: “I would rather sacrifice all than lose our countries and be slave”; thereby, made clear the great achievements of the revolution, contributes to the historical education for generations, strengthen the determination to build, firmly defending the Vietnam Fatherland Socialist.

Key words: Exhibition, Propaganda, National resistance, Vietnam Military History Museum.

Cách đây vừa tròn 70 năm, ngày 19/12/1946, trước hành động ngang ngược của thực dân Pháp - với âm mưu trở lại xâm lược nước ta một lần nữa, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã kêu gọi Toàn quốc kháng chiến. Lời kêu gọi đã thể hiện ý chí và quyết tâm của toàn Đảng, toàn quân và toàn dân ta “Thà hy sinh tất cả chứ nhất định không chịu mất nước, nhất định không chịu làm nô lệ”. Hưởng ứng lời kêu gọi của Người, theo đường lối kháng chiến của Đảng, quân và dân cả nước đã nhất tề đứng lên chống thực dân Pháp xâm lược và giành thắng lợi vẻ vang. Sự kiện này đã trở thành một trong những dấu mốc quan trọng trong lịch sử chống ngoại xâm của dân tộc ta.

Bảo tàng Lịch sử Quân sự Việt Nam - nơi lưu giữ, trưng bày và phát huy giá trị di sản văn hóa quân sự Việt Nam, trong đó nổi bật là hai cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ. Toàn quốc kháng chiến là sự kiện mở đầu cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược của nhân dân

ta trên phạm vi cả nước. Sự kiện này được trưng bày khá đậm nét tại Phòng Trưng bày Lịch sử Quân sự Việt Nam giai đoạn 1930 - 1953. Thông qua hiện vật, hình ảnh, tư liệu, tài liệu khoa học phụ..., trưng bày đã thể hiện rõ quyết tâm kháng chiến chống thực dân Pháp của quân dân cả nước nói chung và Thủ đô Hà Nội nói riêng - với tinh thần “Quyết tử để Tổ quốc quyết sinh”. Điểm nhấn của phần trưng bày này là làm nổi bật hai vấn đề:

1. Bối cảnh dẫn đến sự kiện Toàn quốc kháng chiến

Sau khi Cách mạng tháng Tám thành công (1945), nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa ra đời. Chính quyền mới còn non trẻ, đã phải đương đầu với muôn vàn khó khăn, thù trong, giặc ngoài đe dọa. Để thể hiện nội dung này, Bảo tàng sử dụng một bản đồ “Tình thế Việt Nam trong những năm đầu chính quyền cách mạng”. Bản đồ giới thiệu rất rõ: Từ vĩ tuyến 16 trở ra là 20 vạn quân Tưởng, từ vĩ tuyến 16 trở vào có hơn 1 vạn quân Anh và hơn 6 vạn quân Nhật, cùng nhiều đảng phái phản động đang lăm le lật đổ Chính phủ Việt Nam Dân chủ

* Giám đốc Bảo tàng Lịch sử Quân sự Việt Nam

Cộng hoà, lập lại chính quyền tay sai hòng cướp nước ta một lần nữa. Bên trong, “giặc đói”, “giặc dốt”, “giặc nội phản” hoành hành. Ý đồ xâm lược của thực dân Pháp được thể hiện rõ qua Bản tuyên bố của Đơ-gôn: “... Đông Dương sẽ được thành lập theo kiểu liên bang, gồm 5 xứ khác nhau (Nam Kỳ, Trung Kỳ, Bắc Kỳ, Cao Miên, Ai Lao). Liên bang Đông Dương sẽ cùng với nước Pháp xây dựng thành khối liên hiệp Pháp, mà quyền đối ngoại sẽ do Pháp đại diện. Đông Dương sẽ có một chính phủ liên bang đứng đầu là một viên Toàn quyền..., phải phản ánh quyền lợi của nước Pháp...” và Tuyên cáo chung của Quân đội Pháp. Cùng với bản đồ, tư liệu, phản ánh âm mưu của thực dân Pháp và các thế lực thù địch, Bảo tàng còn trưng bày nhiều hình ảnh liên quan đến nội dung này.

Về tình hình cách mạng nước ta lúc bấy giờ, khi nhận thấy sự cấu kết của các nước đế quốc và thế lực thù địch hòng lật đổ Chính phủ Việt Nam Dân chủ Cộng hòa để dựng lên một chính phủ bù nhìn của Mỹ - Tưởng, mặt khác, bọn phản động trong nước ra sức hoạt động chống phá cách mạng nước ta, Đảng và Bác Hồ đã sáng suốt nhận định: “Kẻ thù chính của ta lúc này là thực dân Pháp, phải tập trung ngọn lửa đấu tranh cách mạng vào chúng”. Từ bối cảnh đó dẫn đến chủ trương “Tạm hòa hoãn với Tưởng để rảnh tay đối phó với thực dân Pháp”. Nội dung này được thể hiện qua hiện vật: bản “Hiệp định Sơ bộ 6/3/1946” và “Tạm ước Việt - Pháp 14/9/1946”. Việc ký kết “Hiệp định Sơ bộ 6/3/1946” và “Tạm ước Việt - Pháp 14/9/1946” là chủ trương rất sáng suốt, tài tình của Đảng ta và Chủ tịch Hồ Chí Minh, thể hiện sự cứng rắn về nguyên tắc, mềm dẻo về phương pháp, biết lợi dụng mâu thuẫn kẻ thù, không cho chúng tập trung lực lượng chống ta trong hoàn cảnh đất nước đang gặp rất nhiều khó khăn - thù trong giặc ngoài phức tạp, chính quyền cách mạng còn non trẻ. Với chủ trương đó, ta đã phá tan được vòng vây của kẻ thù, không cho Pháp liên minh với Tưởng, loại trừ được 20 vạn quân Tưởng, tiêu diệt bọn tay sai của chúng, tập trung được lực lượng vào kẻ thù chính là thực dân Pháp.

Tại Nam Bộ, khi thực dân Pháp không thực hiện Hiệp định Sơ bộ mà vẫn âm mưu chia cắt lâu dài đất nước ta, lập ra “Hội đồng Tư vấn Nam kỳ”, Chính phủ “Nam kỳ tự trị”, Đảng ta kiên quyết giương cao ngọn cờ độc lập. Miền Nam đi đầu trong cuộc đấu tranh

này. Ngay từ ngày 23/9/1945, khi thực dân Pháp được quân Anh giúp sức, đã trắng trợn gây hấn ở Sài Gòn, nhân dân Sài Gòn - Gia Định mặc dù chỉ có gậy tầm vông cũng xông lên đánh Pháp, với tinh thần “Chết tự do còn hơn sống nô lệ”. Nội dung này được thể hiện qua những hình ảnh “Nhân dân Nam Bộ với gậy tầm vông tham gia đánh Pháp”; Báo Nhân dân viết về cuộc chiến đấu của nhân dân miền Nam sau khi thực dân Pháp nổ súng xâm lược miền Nam (23/9/1945) với bài: “Trận nổ súng đầu tiên trương lá cờ Tổ quốc lên đỉnh tháp cao nhất của Sài Gòn”.

Thể hiện ý chí sắt đá của Đảng, Chính phủ và toàn dân ta chuẩn bị cho kháng chiến, Bảo tàng trưng bày một số hình ảnh: Quốc hội Khóa I họp cử ra Chính phủ liên hiệp kháng chiến do Chủ tịch Hồ Chí Minh đứng đầu vào tháng 11/1946; Chủ tịch Hồ Chí Minh đọc báo cáo về tình hình kháng chiến ở Nam Bộ tại kỳ họp thứ 2 của Quốc hội. Cũng trong cuộc họp này, Người đã kêu gọi toàn dân ủng hộ Nam Bộ kháng chiến.

Hưởng ứng lời kêu gọi của Người, phong trào ủng hộ miền Nam kháng chiến diễn ra sôi nổi khắp nơi. Các đội quân Nam tiến được thành lập và lên đường vào miền Nam chiến đấu. Lực lượng Nam tiến thật sự đã góp phần quan trọng làm tăng thêm sức mạnh chiến đấu cho miền Nam. Điều này được thể hiện qua những hình ảnh về đoàn quân Nam tiến, một số hiện vật như: súng trung liên mà bộ đội Nam tiến dùng để chiến đấu ở miền Nam cuối năm 1945; máy điện thoại Bộ Tư lệnh Nam Bộ dùng để liên lạc và nhận chỉ thị của Bộ Tổng Tư lệnh trong quá trình chiến đấu ở miền Nam...

Vào thời điểm này, nhu cầu đào tạo cán bộ là vấn đề cấp thiết của lực lượng vũ trang. Do vậy, một số trường quân sự được thành lập, trong đó có Trường Võ bị Trần Quốc Tuấn. Phản ánh về vấn đề này, Bảo tàng trưng bày ảnh Bác Hồ đến dự Lễ Khai giảng Trường Võ bị Trần Quốc Tuấn và tặng cờ “Trung với nước hiếu với dân” cho trường cùng hiện vật cờ “Trung với nước, hiếu với dân”.

Thể hiện đường lối kháng chiến của Đảng, Bảo tàng trưng bày chỉ thị “Toàn quốc kháng chiến”; sách “Kháng chiến nhất định thắng lợi” của đồng chí Trường Chinh giải thích về đường lối, chủ trương của Đảng cũng như mục đích của cuộc kháng chiến; bút tích “Hỏi và đáp” của Chủ tịch Hồ

Nơi Chủ tịch Hồ Chí Minh viết “Lời kêu gọi toàn quốc kháng chiến” - Ảnh: <http://www.btlsqsvn.org.vn>

Chí Minh giải thích về thời gian, phương châm kháng chiến và mối quan hệ giữa hậu phương với tiền tuyến.

Phản ánh hành động ngang ngược của thực dân Pháp với dã tâm muốn cướp nước ta một lần nữa, Bảo tàng trưng bày những hình ảnh về quân Pháp đổ bộ vào Đà Nẵng; tàu chiến Pháp đánh chiếm cảng Hải Phòng; quân Pháp cho xe cán chết người ở phố Cửa Nam - Hà Nội...

Ngày 18/12/1946, tướng Molie gửi cho Chính phủ ta hai tối hậu thư đòi hỏi những điều kiện hết sức vô lý. Chúng yêu cầu ta phải phá bỏ mọi công sự và chướng ngại trên các đường phố, đòi để cho chúng làm nhiệm vụ giữ gìn trị an ở Hà Nội. Chúng tuyên bố, nếu các yêu cầu đó không được Chính phủ Việt Nam chấp nhận thì quân Pháp sẽ chuyển sang hành động chậm nhất là sáng ngày 20/12/1946. Như vậy, kẻ thù đã đặt dân tộc Việt Nam trước hai sự lựa chọn: một là khoanh tay, cúi đầu làm nô lệ; hai là đấu tranh đến cùng để giành lấy tự do và độc lập. Trong bối cảnh này, Đảng, Chính phủ ta chủ trương kháng chiến. Chủ tịch Hồ Chí Minh ra “Lời kêu gọi Toàn quốc kháng chiến”.

2. Diễn biến Toàn quốc kháng chiến

Trước tình thế “ngàn cân treo sợi tóc”, Đảng, Chính phủ, Chủ tịch Hồ Chí Minh và nhân dân ta

không có lựa chọn nào khác, là cầm vũ khí đứng lên chiến đấu. Ngày 19/12/1946, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã ra “Lời kêu gọi Toàn quốc kháng chiến”, để bảo vệ độc lập dân tộc. Thể hiện nội dung này, Bảo tàng trưng bày bảng trích “Lời kêu gọi Toàn quốc kháng chiến” của Chủ tịch Hồ Chí Minh với tinh thần “Chúng ta thà hy sinh tất cả chứ không chịu mất nước, không chịu làm nô lệ”. Mở đầu cho Toàn quốc kháng chiến là Thủ đô Hà Nội. Hình ảnh pháo đài Láng - nơi nổ phát súng đầu tiên làm hiệu lệnh mở đầu cuộc kháng chiến ở Hà Nội và cả nước.

Phản ánh cuộc chiến đấu quyết liệt ở Thủ đô Hà Nội, Bảo tàng phục dựng lại quang cảnh Hà Nội trong những ngày đầu kháng chiến với khẩu hiệu: “Mỗi ngôi nhà là một pháo đài, mỗi đường phố là một chiến tuyến, mỗi người dân là một chiến sỹ”. Nhằm giam chân địch tại mặt trận Hà Nội càng lâu càng tốt cho Đảng, Chính phủ ta đủ thời gian di chuyển lên căn cứ địa Việt Bắc, chuẩn bị kháng chiến lâu dài, nhân dân Thủ đô Hà Nội đã không quản ngại hy sinh, gian khổ ngày đêm lập những chiến lũy trên đường phố Hà Nội để ngăn cản bước tiến quân thù. Nhiều hoành phi, câu đối, bao cát, bàn ghế, giường, tủ... được sử dụng làm chướng ngại vật ngăn chân địch, những khẩu hiệu “Sống chết với Thủ đô”, “Độc lập hay là chết”... được Bảo

tàng tái hiện một cách sống động, làm người xem xúc động như được trực tiếp chứng kiến mặt trận Hà Nội 70 năm về trước. Tiêu biểu cho tinh thần “Quyết tử để Tổ quốc quyết sinh” là tượng Cảm tử quân ôm bom ba càng. Tượng khắc họa lại hình ảnh chiến sỹ Trần Thành (Nguyễn Văn Thiêng) ôm bom ba càng lao vào xe tăng quân Pháp và hy sinh đêm 26/12/1946. Phần trưng bày này thu hút rất đông khách tham quan bởi những câu chuyện cảm động về sự chiến đấu, hy sinh anh dũng của quân dân Thủ đô Hà Nội những ngày đầu kháng chiến.

Bên cạnh đó, Bảo tàng trưng bày những hình ảnh, hiện vật nói về sự ra đời của Trung đoàn Thủ đô. Đây là lực lượng quan trọng đánh dấu bước trưởng thành mới của các lực lượng vũ trang nhân dân Thủ đô và làm tăng sức mạnh chiến đấu của quân và dân Liên khu I. Đồng thời, Bảo tàng cũng trưng bày nội dung phản ánh về trận Bắc Bộ phủ, Trường Trần Nhật Duật, Chợ Đồng Xuân... để thể hiện một nghệ thuật quân sự độc đáo của quân và dân Hà Nội. Đó là thể trận “Trong đánh ngoài vây”. Với thể trận này, ta đã gây cho địch nhiều tổn thất, khiến chúng càng lúng túng, bị động.

Cùng với Hà Nội, nhân dân ở nhiều thành phố, thị xã đã anh dũng tấn công địch, làm chậm bước tiến của chúng, loại khỏi vòng chiến đấu hàng ngàn tên địch, phá hủy nhiều phương tiện chiến tranh. Để bảo toàn lực lượng kháng chiến lâu dài, đêm 17/2/1947, sau khi hoàn thành nhiệm vụ, Trung đoàn Thủ đô được lệnh rút khỏi Hà Nội. Như vậy, chiến lược “Đánh nhanh thắng nhanh” của Pháp bị giáng một đòn choáng váng. Nội dung này được Bảo tàng thể hiện bằng nhiều hình ảnh, như quân ta bao vây thành phố Huế;...

Thắng lợi của 60 ngày đêm tại mặt trận Hà Nội là sự cổ vũ rất lớn để quân và dân ta liên tiếp đánh thắng thực dân Pháp qua các chiến dịch: Việt Bắc - Thu Đông (1947), Biên giới năm (1950); Hòa Bình (1951 - 1952); Tây Bắc (1952 - 1953); Thượng Lào (1953) và đặc biệt là chiến dịch Điện Biên Phủ (1954), kết thúc 9 năm kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược.

Ngoài việc trưng bày cố định nội dung “Toàn quốc kháng chiến”, để phát huy hơn nữa những kết quả đạt được trong công tác giáo dục lịch sử truyền thống cho các thế hệ, đặc biệt là thế hệ trẻ, Bảo tàng Lịch sử Quân sự Việt Nam còn có các hình thức

giáo dục về sự kiện Toàn quốc kháng chiến, như:

1. Tổ chức triển lãm chuyên đề và lưu động về chủ đề này với nhiều tên gọi khác nhau, như: “Âm vang lời thề quyết tử” (2011), “Bản hùng ca mùa Đông kháng chiến” (2016)... nhân dịp kỷ niệm năm chẵn lẻ và chẵn chục Ngày Toàn quốc kháng chiến. Các cuộc triển lãm lưu động được đưa đi giới thiệu ở các đơn vị quân đội trên phạm vi cả nước, các học viện, nhà trường khu vực Hà Nội. Đây là hoạt động thiết thực chào mừng ngày kỷ niệm, góp phần giúp thế hệ trẻ ở xa không có điều kiện tham quan Bảo tàng cũng có thể hiểu về sự kiện và tận mắt nhìn thấy những hình ảnh tư liệu, hiện vật với những câu chuyện cảm động về các chiến sỹ cảm tử quân cũng như cuộc chiến đấu anh dũng của quân dân cả nước trong những ngày đầu Toàn quốc kháng chiến, từ đó sẽ khơi dậy lòng dũng cảm, tinh thần yêu nước cho các thế hệ, đặc biệt là thế hệ trẻ.

2. Mời các nhân chứng, chuyên gia nghiên cứu lịch sử giao lưu hoặc nói chuyện chuyên đề, tổ chức các cuộc hội thảo, tọa đàm về chủ đề Toàn quốc kháng chiến, với sự tham gia của đông đảo thế hệ trẻ, cán bộ, nhân viên trong hệ thống Bảo tàng quân đội, các đơn vị kết nghĩa, một số học viện, nhà trường trong và ngoài quân đội, nhằm giáo dục về sự kiện trọng đại này, đồng thời, củng cố, nâng cao trình độ cho hướng dẫn viên - những người trực tiếp làm nhiệm vụ giáo dục về lịch sử dân tộc, đặc biệt là sự kiện Toàn quốc kháng chiến.

3. Phối hợp với các đài truyền hình ở Trung ương, Hà Nội, Thành phố Hồ Chí Minh tổ chức chương trình truyền hình trực tiếp về các sự kiện trọng đại của dân tộc, đất nước nói chung, về Toàn quốc kháng chiến nói riêng.

Với việc trưng bày tại Bảo tàng và phối hợp với các cơ quan, đơn vị liên quan tổ chức các hoạt động giáo dục về sự kiện Toàn quốc kháng chiến cũng như lịch sử quân sự của dân tộc như đã nêu, Bảo tàng Lịch sử Quân sự Việt Nam đã thực hiện tốt chức năng, nhiệm vụ của mình, góp phần giáo dục truyền thống lịch sử cho các thế hệ, củng cố ý chí quyết tâm xây dựng, bảo vệ vững chắc Tổ quốc Việt Nam Xã hội chủ nghĩa./.

N.X.N

(Ngày nhận bài: 28/10/2016; ngày phản biện đánh giá: - 01/11/2016; ngày duyệt đăng bài: 09/11/2016).